

Eesti kõrghariduse roll uue majanduskasvu saavutamiseks.

Triin Talk

Eesti Kunstiakadeemia

Kõrgharidusega inimeste osakaalu suurenemise ja majanduse teadmistepõhisemaks muutmise vahele tõmmatakse üldiselt kindel võrdusmärk. Ja teadmistepõhine majandus peaks loomulikult olema efektiivsem ja kasvama kiiremini kui selle vastand, kuidas iganes seda siis nimetama peaks... äkki teadmatusepõhiseks majanduseks?

Eestis on taasiseseisvumisest alates kõrghariduse omandanute hulk aastati peaaegu kolmekordistunud. See aga ei tähenda, et olemasolevate töökohtade seas oleks kolm korda rohkem töökohti, mis vajavad kõrgharidusega töötajat. Jah, töökuulutustes nõutakse küll üha enam „vähemalt bakalaureusekraadi olemasolu“, kuid seda minu meelest eelkõige selle tõttu, et nad SAAVAD valida kõrgharitud tööjõu seast, mitte et neil oleks seda VAJA. Telleril, müügijuhil või arhivaaril ei ole ju vaja tunda Cicerot ja Descartes'i selleks, et oma tööülesannetega suurepäraselt hakkama saada, kuid oma suureks hämmelduseks leidsin CV-Keskusest ka selliste tööpakkumiste nõudmistest kõrghariduse olemasolu.

Mulle näib, et kõrghariduse massidesse viimise väga tõsiseks kõrvalnähuks on kõrghariduse väärtuse vähenemine. Nii nagu raha kaotab osa oma väärtusest, kui seda järjest juurde trükitakse, devalveeruvad ka ülikoolidiplomid. Kui diplom on igal teisel inimesel, muutub selle olemasolu hädavajalikuks, et üleüldse mingigi töökoht saada, mis omakorda tähendab seda, et keskkoolilõpetaja mitte ei VALI ülikoolihariduse kasuks, vaid läheb ülikooli praktilisest vajadusest, oma tahtest või huvist hoolimata.

Kuna „vähemalt bakalaureusekraadi olemasolu“ on muutunud sotsiaalseks normiks, on ülikoolides suur osakaal vähemotiveeritud ja ainult paberi kättesaamiseks õppivaid noori, kellest paljud on pealegi sunnitud õpingute kõrvalt ka töötama. Töötavatel tudengitel puudub tihti ka aeg ning energia midagi rohkemat lugeda kui raamatute sissejuhatused ja järelsõnad.

Selline süsteem, kus ülikoolides ei omanda suur osa tudengeid teadmisi, vaid korjavad punke, ei saa eriti hästi mõjuda ka majanduse tulevikule. See ei muuda majandust teadmistepõhisemaks, vaid blufipõhisemaks – pealiskaudselt tehtud tööde ilusa kõite ja keerulise keelekasutuse abil punkti-väärseteks tegemise põhisemaks, tööl istudes diagonaalis loetud tekstidest teadja näoga rääkimise põhisemaks, netist tõmmatud artiklite enda nime all esitamise põhisemaks. Loomulikult ei tee seda kõik tudengid, kuid siiski ehmatamapanevalt suur osa... Ning õppejõud lasevad sel sündida: koolis on üldiselt teada, et umbes pooled neist ei loe neile esitatud kirjalikke töid läbigi.

Nii palju siis nuttu ja hala. Lahendus ülikoolidiplomite ning ülikoolihariduse devalveerumise

peatamiseks oleks minu meelest kõrghariduse elitariseerimine. Ma tean, et see kõlab väga hirmutavalt ja ebademokraatlikult, lausa humaansusevastaselt. Kuid elitariseerimise all ei mõtle ma seda, et õppida saaksid ainult rikkurid või keskkooli kuldmedalitega lõpetanud tublid oivikud, vaid seda, et ülikool peaks olema tulevaste tippspetsialistide ning teadlaste kasvulava, mitte iga koristajast kõrgema töö eelduseks olevate diplomite vabrik.

Eeskujuna võiks võtta Lääne-Euroopa riikidelt, kus haridussüsteem on oluliselt diferentseeritum. Näiteks Hollandis on kuue klassi lõpetajal valik kolme eri raskusastmega keskkooli vahel, millest vaid kõige pikem kestab kuus aastat. Lühemad ja vähem akadeemilised annavad võimaluse õppida erinevaid rakenduslikke ja poolrakenduslikke erialasid, mille alla kuulub näiteks ka sellised meil 3+2 süsteemis õpetatavaid erialasid nagu pedagoogika.

Teeks ühe *case study*: õpetajaks saamiseks tuleb Hollandis läbida neljaklassiline keskkool ning seejärel nelja-aastane õpetajakoolitus. Mis tähendab, et tööturule sisenemiseks on seal tarvis kokku 14 aastat õppimist, Eestis aga 15 või 17 aastat – oleneb, kui palju palka tulevane õpetaja saada soovib. Rääkides majanduskeeles tähendab iga õppimisele kulutatud aasta riigile väljaminekuid, iga töötatud aasta aga maksutulu. Ning mida varem saab noor inimene kätte kvalifikatsiooni, seda rutem saab ta hakata raha teenima, kaupu tarbima ja investeringuid tegema – jällegi majanduskasvu soodustavad nähtused. Ja ega siis lühema õpiaja pärast Hollandi õpetajad rumalamad pole, pigem vastupidi. Nad saavad lühema, kuid kontsentreerituma hariduse, mille vältel on riiklik õppe-toetus nii suur, et äraelamiseks pole töötamine vajalik. Selle asemel, et viis aastat punkte koguda, saavad nad neli aastat õppida.

3+2 süsteemiga ülikool peaks saama ka Eestis elitaarseks teaduse tegemise kohaks nii nagu Lääne-Euroopas. Ülikoolidiplom peaks olema haruldus, et seda hinnataks ja selle omanikele väärilist tööd jätkuks. Teadmistepõhine majandus ei tähenda seda, et kõigil peab olema kõrgharidus – see tähendab, et töötajail on teadmised oma töö tegemiseks. Teadmisi telleri või arhivaari töö tegemiseks aga peaks olema võimalik omandada ka vähema kui 17 aastaga, kui muuta haridussüsteem astmelisemaks ja paindlikumaks.